

Aistė Lazauskienė

MUZIEJININKŲ VIEŠNAGĖ ŠVEDIJOJE

Lietuvos liaudies buities muziejus kartu su VšĮ „Kultur“ parengė mobilumo projektą „Mokausi ir mokau muziejuje: muziejaus personalo kvalifikacijos kėlimas kultūrinio turizmo ir žinių visuomenės kontekste“. ES Leonardo da Vinci programos paramos fondas skyrė nemažą piniginę paramą, kad muziejininkai galėtų kelti savo kvalifikaciją analogiškame Švedijos muziejuje Jamtlyje. 2007 m. gegužės–rugsėjo mėnesiais buvo surengti keturi dviejų savaitių trukmės vizitai, kuriuose dalyvavo 12 muziejininkų, pusė jų – Lietuvos liaudies buities muziejaus darbuotojai (Eglė Krikščiūnaitė, Rasa Bertašiūtė, Snaigė Lauciūtė, Aistė Lazauskienė, Laima Praškevičienė ir Valentinas Pilionis), kitus muziejininkus rekomendavo Lietuvos muziejų asociacija. Vizitų programos buvo parengtos atsižvelgiant į modernaus muziejaus vystymosi poreikius ir apėmė keturis segmentus: strateginį planavimą, muziejaus rinkodarą, kultūrinio turizmo produkto kūrimą, edukaciją muziejuose. Priimančiosios organizacijos (Jamtlio regioninio muziejaus po atviru dangumi) administracija ir mokslininkai buvo parengę paskaitų ir praktinio mokymo užduočių muziejininkams iš Lietuvos. Lietuviai ne tik susipažino su turtingu ir originaliu muziejumi, jo fondais, edukacinėmis programomis, veiklos metodais, bet diskusijų metu ir patys galėjo perduoti naudingų žinių savo kolegoms Švedijoje, pasidalyti savo patirtimi.

JAMTLIO MUZIEJUS

Jämtlando istorijos ir etnografijos muziejus po atviru dangumi (vadinamas „Jamtli“), įsikūręs apskrities centre, Östersunde, prie vieno iš didžiausių Švedijos ežerų. Tai regioninis muziejus, nutolęs nuo Stokholmo į šiaurę per 500 km. Muziejų sudaro „vidaus“ ekspozicija, veikianti ištisus metus ir muziejus po atviru dangumi :

9 ha plote eksponuojami šiam šiaurės Švedijos regionui būdingi XVIII–XX a. pastatai ir jų interjerai. Šiuo metu tai labiausiai lankomas apskrities muziejus, kultūrinio turizmo objektas, kasmet sutraukiantis 160 000–175 000 lankytojų. Sėkmingas muziejaus darbas ne kartą buvo įvertintas vertingais ir solidžiais apdovanojimais (pvz., Didysis turizmo prizas, Vaikų turizmo prizas ir kt.). Jamtlio muziejus yra Europos muziejų po atviru dangumi asociacijos narys.

Muziejus netrukus švęs šimtmečio jubiliejų. Pirmoji ekspozicija lankytojams atidaryta 1913 metais, dviejų visuomeninių organizacijų (Jämtlando kultūros paveldo fondo ir tautodailininkų draugijos) iniciatyva. Muziejus po atviru dangumi tapo populiarus visoje apskrityje. Jis ne tik rinko ir eksponavo tradicinius buities eksponatus, bet ir organizavo rankdarbių, muzikos, liaudies šokių kursus. Siekta išlaikyti senąsias tradicijas, kurios nyko, vis labiau ir labiau veikiamos industrializacijos. Keliolika metų eksponatų rinkiniai buvo saugomi ir eksponuojami istorinėse muziejaus sodybose, taip pat kitose miesto vietose, tačiau buvo jaučiamas ir „tikro“, tradicinio muziejaus poreikis. 1930 m. naujai iškilusiame muziejaus pastate duris atvėrė turtinga archeologijos radinių, tekstilės ir dailės ekspozicija.

1974 metais muziejus reorganizuotas, pakeičiant statusą, kuris išliko iki šiol. Muziejaus steigėjai yra miesto ir apskrities savivaldybės, Jämtlando meno draugija ir Vietos paveldo draugija (apskrities organizacija, vienijanti vietos paveldo apsaugos judėjimą). Steigėjai deleguoja savo atstovus į muziejaus valdybą, kuri yra aukščiausias muziejaus valdymo organas, numatantis veiklos kryptis, skiriantis direktorių. Nuo XX a. 8-to dešimtmečio vidurio prasidėjo modernaus muziejaus vystymosi etapas.



Jamtlio istorijos ir etnografijos muziejuje. 2007.
Autorės nuotrauka

Šiuo metu Jamtlyje dirba 120 darbuotojų, darbas vyksta šešiuose skyriuose (ryšių su visuomene, dokumentacijos ir tyrimų ir kt.). Fonduose sukaupta per 60 000 eksponatų, muziejus didžiuojasi turtingu archyvu, fototeka, kuri yra viena didžiausių Švedijoje (9 mln. negatyvų ir stiklo plokštelių). Didelis dėmesys skiriamas strateginiam planavimui, rinkodarai, projektams. Kasmet vykdoma po keletą stambesnių projektų, finansuojamų ES struktūrinių fondų.

MUZIEJAUS EKSPOZICIJOS

1996 metais atidarytas naujas erdvus, specialiai muziejui suprojektuotas pastatas. Čia įsikūrė ne tik pagrindinė ekspozicinė muziejaus dalis, bet ir kavinė, suvenyrų parduotuvė, konferencijų salė, suprojektuotos specialios erdvės keičiamoms parodoms (kurių per metus surengiama bent 7–9). Ekspozicijos, atspindinčios regiono kultūros istoriją (samių gyvenimas, vikingų kultūra, „tamsieji laikai“, XVII–XIX a. buitį ir kt.), įrengtos požeminėje dalyje, todėl labai apgalvotai išnaudota tamsa, itin daug dėmesio skirta apšvietimui, šviesos efektams.

Atskiroje tamsioje salėje eksponuojamas muziejaus pasididžiavimas – vikingų laikų kilimas, kurio apšvietimas kinta, išryškina vis kitas kilimo detales. Taip pat įrengtos kelios salės teminėms vaizdų peržiūroms (naudojama multimedija). Kitas ekspozicijos bruožas – garso ir vaizdo efektai, sukuriantys gyvumo iliuziją. Štai tik įėjus į salę, kurioje rodomas moters gyvenimas ir darbai, netikėtai atgyja statiškoji ekspozicija: ima sukintis verpimo rateliai, mušti sviestamušės, suptis vaiko lopšys ir t. t. Negana to, girdėti kūdikio verksmas, senutės kosėjimas, vaikų klegėjimas. Kitoje salėje – vestuvės. Atsistojus tam tikroje vietoje, specialūs davikliai perduoda signalą, ir iki tol sustingę manekėnai, aprengti tautiniais rūbais, ima sukintis šokio ritmu, girdisi kapelos muzika, vestuvių dalyvių šūksniai ir klegesys. Specialioje patalpoje, užsidėjus ausines ir patogiai įsitaisius fotelyje, galima klausytis liaudies dainų ar pabandyti susipažinti su tarmėmis. Lankytojus stengiamasi paveikti emocijomis, todėl labai svarbu ne tik tinkamas erdvių išnaudojimas, bet ir šviesa, garsai, judantys daiktai, galimybė paliesti tam tikrus daiktus, pakelti, pasimatuoti. Ypač tai svarbu vaikams, kurie sudaro didžiąją lankytojų dalį.

Vis dėlto, ko gero, populiariausia muziejaus dalis – lauko ekspozicija – muziejus po atviru dangumi. Čia eksponuojamos sodybos ir kiti pastatai (pvz., krautuvė, dviračių taisykla, pieninė) aprėpia laikotarpį nuo 1795 m. (seniausia sodyba) iki XX a. 6-to dešimtmečio pabaigos („Shell“ degalinė, saugaus eismo mokykla).

JAMTLIS – GYVAS MUZIEJUS

Siekiant modernizuoti muziejų, senosios sodybos, kurios dar XX a. pradžioje atkeliavo į Jamtlį iš įvairių regiono vietų, buvo restauruotos, bet svarbiausia, jos buvo „apgyvendintos“, tapo „gyvos“. Nuo 1984-ųjų metų muziejus vykdo labai sėkmingą „gyvosios istorijos“ projektą „Jamtly Historyland“, susilaukusį milžiniško populiarumo. Sodybas „užėmė“ aktoriai interpretatoriai, kurie rodo lankytojams, kaip to laikotarpio žmonės gyveno, dirbo, kalbėjo, juokavo, kokie juos slėgė rūpesčiai. „Historyland‘as“ veikia tik vasarą, interpretatoriai samdomi kelioms savaitėms. Jie nėra profesionalūs aktoriai – dažniausiai tai mokytojai, studentai, moksleiviai, sumanę turiningai praleisti vasaros atostogas. Atlyginimas mokamas labai nedidelis, greičiau simbolinis, tačiau norinčiųjų čia dirbti susirenka šimtai, todėl muziejaus administracija turi iš ko rinktis. Dar žiemą paskelbiamas konkursas, vėliau vykdoma atranka. Pagrindiniai reikalavimai pretendams – aktoriniai sugebėjimai, mokėjimas bendrauti, taip pat istorijos, etnografijos išmanymas. Šiame darbe svarbus sugebėjimas ne tiesiogiai papasakoti apie vaizduojamo laikotarpio specifiką, o ją perteikti savom istorijom, dialogais ir vaidyba (pvz., „Šiomet buvo labai blogas miežių derlius, todėl kaimynė Ana nusprendė imtis gyvulininkystės, gal ir man taip reiks daryt, karvė kainuos 100 kronų...“). Vasarą interpretatoriai dirba apie 40 suaugusiųjų, be to, dar keliasdešimt įvairaus amžiaus vaikų, kurie čia ateina kelioms dienoms ar valandoms (už tokią vasaros „atrakciją“ muziejui sumoka tėveliai).

Vos ne kiekvienoje sodyboje verdamas valgis, kepama duona ar blynai, nešykštima po kąsnelį ir lankytojams, kartu sodybos šeimininkė papasakoja, iš ko vienas ar kitas patiekalas gaminamas, parodo, kur laikomi produktai, paaiškina, kur jų įsigijo. Sodybose improvizuojantys „aktoriai“ naudoja rekvizitus, rūbai jiems sukurti specialioje muziejaus siuvykloje, gerai išstudijavus autentiškus eksponatus.

Muziejus augina tradicinius Jämtlando regionui būdingus naminius gyvulius (avis, ožkas, karves) ir naminius paukščius (vištas, žąsis, antis). Vaikai tarsi miniatiūriniame zoologijos sode gali juos stebėti ir pašerti (prižiūrint darbuotojams).

JAMTLIS – MUZIEJUS VAIKAMS

Pagrindinė lankytojų grupė – jaunos šeimos su vaikais, todėl didžiausias dėmesys skiriamas būtent jiems. Muziejaus teritorijoje specialiai vaikams įrengtos supynės, karuselės, žaidžiami tam tikram istoriniam laikotarpiui būdingi žaidimai. Vaikus stengiamasi supažindinti su kultūros istorija – jie gali išbandyti sielių rišimą ir plukdymą, namų iš rąstų statymą ir pan. Didelio susidomėjimo sulaukia vaikams skirta sodyba: čia veikia vaikų darželis, išlaikomas savivaldybės. Sodyboje galima susipažinti ne tik su senaisiais rakandais, atrasti, kokiais įrankiais buvo dirbami lauko darbai, kaip veikia kuliamoji mašina, bet ir „pašerti“ medinius arklius, „pamelžti“ karvę. Daug džiaugsmo vaikams suteikia paprasčiausias šokinėjimas ant šieno (t. y. šiaudų, kad nesukeltų alergijos) daržinėje. Specialioje pieninėje rodoma, kaip gaminamas tradicinis sūris, aiškinama technologija, pavaišinama.

Saugaus eismo mokykloje vaikai yra mokomi eismo taisyklių, važinėti žaislinėmis mašinėlėmis, o svarbiausia, kad po to gauna „vairuotojo pažymėjimą“. Ši mokykla nukelia į 1956-uosius metus, kai tokios saugaus eismo mokyklos buvo labai populiarios Švedijoje. Seneliai, atvedę į muziejų anūkus, mielai prisimena savo vaikystę.

Muziejininkai yra parengę įdomių edukacinių programų, kurių didžioji dalis skirta vaikams. Tačiau yra ir paaugliams ar suaugusiems skirtų užsiėmimų. Visi gali dalyvauti teatralizuotoje ekskursijoje „kelionė laiku“ (angl. *time traveling*). Tai tarsi mažas spektaklis, į kurį įtraukiami visi ekskursantai: iš pradžių jie turi vaizduoti keliautojus, atvykstančius į regioną XIX a., paskui – karvių bandą, kurią veda parduoti ūkininkui, ar karo pabėgėlių būrelį, ieškančių darbo (todėl reikia ir įrodyti, kad moki dirbti). Aplankant muziejaus objektus, pasitelkus improvizacijas, sužadinant emocijas, itin išradingai supažindinama su kasdieninio gyvenimo, vykusio 1795 ar 1942 metais, momentais.

Siekiami pritraukti dar daugiau lankytojų, todėl propaguojamos kalendorinės šventės, taip pat organizuojamas valstybės švenčių minėjimas. Populiariausia šventė, trunkanti visą savaitę, – kalėdinė mugė, kurioje prekiaujama tradiciniais dirbiniais, sutraukia ne tik miesto, bet ir regiono gyventojus, tomis dienomis apsilanko per 20 000 žmonių. Populiariėja Joninės, daug dėmesio skiriama Valstybės dienos minėjimui – ta proga į muziejų renkasi nevyriausybines organizacijas ir pristato savo veiklą.

Muziejuje įdiegta lanksti bilietų sistema. Taikomos nuolaidos šeimoms, taip pat galima pasirinkti metinius bilietus. Populiarūs „kombinuoti“ bilietai, t. y. įėjimas į ekspozicijas ir švediškai pietūs senoviniame muziejaus restorane (beje, jis ir pats seniausias visoje Švedijoje iki šiol veikiantis muziejaus restoranas, atidarytas dar 1913 m.). Nespėję apžiūrėti muziejaus per vieną dieną, pažintį gali pratęsti ir kitą, nes bilietas galioja dvi dienas (taip išlaikomi lankytojai, kurie dėl šio muziejaus atvyksta net iš kitų apskričių ar Norvegijos).

JAMTLIO PATIRTIES SKLAIDA

Muziejaus darbuotojai grįžo pilni įspūdžių, džiaugdamiesi, kad dviejų savaitių vizitas ne prailgo, o suteikė daug peno apmąstymams apie savo muziejaus raidos galimybes. Ne viskas, kas sužinota Švedijos muziejuje gali būti lengvai pritaikoma ir Lietuvoje. Skiriasi ir kultūros, ir tradicijos, ir įstatymai. Tačiau tokie projektai, praplečiantys darbuotojų kompetenciją, tikrai reikalingi. Projekto dalyviai Švedijoje įgyta patirtimi pasidalino su kitų muziejų atstovais specialiaame sklaidos seminare, surengtame Rumšiškėse, Liaudies buities muziejuje. Skaityti pranešimai: „Šiuolaikinė muziejų vadyba: Jamtli muziejaus patirtis“ (V. Jančiulytė, Alytaus krašto muziejus; A. Šeputytė, Lietuvos jūrų muziejus), „Muziejaus marketingas: Jamtli muziejaus patirtis“ (G. Viduolytė, Jurbarko V. Grybo memorialinis muziejus; S. Lauciūtė, Lietuvos liaudies buities muziejus), „Kultūros produkto kūrimas ir plėtra muziejuje: Jamtli muziejaus patirtis“ (A. Lazauskienė Lietuvos liaudies buities muziejus; L. Rimkienė Lietuvos jūrų muziejus; B. Žaliaduonienė, Alytaus krašto muziejus); „Mokymas ir mokymasis muziejuje: Jamtli muziejaus patirtis“ (O. Blagnytė, Mažosios Lietuvos istorijos muziejus, V. Pilionis ir L. Praškevičienė, Lietuvos liaudies buities muziejus). Po to seminario dalyviai pasiskirstė į grupes ir išsamiau analizavo, aptarinėjo patirtį Švedijoje ir Lietuvos muziejų galimybes, pritaikant tam tikrus „švediškų“ elementus. Niekas neabejoja tokių išvykų, projektų reikalingumu. Belieka padėkoti projekto koordinatoriui muziejininkei Gitai Šapranauskaitei už jos intensyvią veiklą šioje srityje.

A. Lazauskienė

MUSEUM WORKERS' VISIT TO SWEDEN

Summary

Lithuanian Open Air Museum took part in a mobility project and its workers had the possibility to work in an analogical museum in Sweden. The publication presents Jamtli Open Air Museum that is the most popular object among the tourists in Jamtland region. The museum was established in 1912 and since 1984 has become famous by its “live” expositions as in summer actors settle in the farmsteads and show how people lived, worked and communicated earlier. Much attention is paid to educational programs and various projects. Lithuanian museum workers got valuable experience and later shared it with the participants of the seminar in Rumšiškės.

Lietuvos liaudies buities muziejus
J. Aisčio g. 2 LT – 56333 Rumšiškės

Gauta 2008 10 20
Atiduota spaudai 2009 11 12
